

Dr. LJUBO KARAMAN

O PORIJEKLU STAROHRVATSKIH OSTRUGA

I. Čremošnik objelodanila je u Glasniku zemaljskog muzeja u Sarajevu (N. S. sv. VI, 1951. Sarajevo, str. 311 ss.) *par brončanih pozlaćenih ostruga nadenih u Sultanovićima kraj Bugojna*. Te su ostruge po obliku i po ukrasu slične onima nadenim uz novac cara Vasilija I. (867–886) u sarkofagu, u kojemu je bio sahranjen hrvatski odličnik na groblju u Biskupiji kod Knina, pa ih Čremošnikova datira oko g. 900. Ona je sklona uzeti, da su te ostruge, kao i druge fino izrađene i ukrašene ostruge nade u Dalmaciji i Bosni, proizvodi domaćih dalmatinskih radionica. Ja sam dosada s obzirom na porijeklo starohrvatskih ostruga, u nedostatku sigurnih podataka, bio vrlo cprezan. Naveo sam zanimljivo mišljenje mađarskih arheologa, da su starohrvatske ostruge, a pogotovu mačevi t. zv. vikinškog tipa mogli doći u naše krajeve sa sjevera starim trgovačkim putem, koji je od Skandinavije vodio Vislom do Bijele Hrvatske, pradomovine Hrvata po caru Konstantinu Porfirogenitu, s kojom Hrvati ne bi bili izgubili svaki dodir ni poslije svojeg doseljavanja na jug. Prepuštao sam odgovornost za tu tezu mađarskim arheolozima osobito s obzirom na ostruge, kod kojih sličnost s materijalom iz kruga vikinške kulture nije tako uočljiva, kao kod mačeva.

Za mišljenje Čremošnikove govore u prvi mah svakako dva momenta; s jedne strane, nisu dosada izvan našeg kraja bile nade lijepo izrađene i bogato ukrašene ostruge, kakvih Muzej hrvatskih starina nekad u Kninu, a sada u Splitu, ima lijepi broj; a s druge strane, poznato je, da su se u starih Hrvata rano javili domaći zlatari, koji su izrađivali nakit i osobito lijepe naušnice nade u starohrvatskim grobovima. Ali pri potanjem proučavanju materijala javljaju se teškoće i nailazimo na momente i argumente, koji nas vode u suprotne pravce i zaključke.

Treba u materijalu starohrvatskih ostruga razlikovati svakako dvije skupine: jedne se ostruge nadovezuju u tehnicu i ukrasu na antiknu baštinu i Bizant, dok druge u tehnicu i ukrasnim motivima podsjećaju na ukras u krugu vikinške i t. zv. postkesteljske kulture (Blatnica u Slovačkoj). Prvoj skupini

pripada par gvozdenih ostruga s umetnutom (tauširanom) valovitom lozicom od srebra, a bile su nađene u prostom, neizidanom grobu uz novac cara Konstantina Kopronina (741-775) na grobu u Biskupiji; zatim par ostruga iz bronzе s korom od pozlaćenog srebra, a ukrašenih cizeliranim rozetama, što ih rastavlja umetnuta srebrna žica, a nađene su u dobro zidanoj i presvođenoj grobnici ispod crkve u Biskupiji.¹ Tehnika i ukras ovih ostruga upućuju nas na Bizant; ali tu, na području Bizanta, nisu bile nađene slične ostruge. A da ove ostruge iz Biskupije pripišemo domaćim zlatarskim radionicama smeta nam, barem za ostruge s tauširanom lozicom nađene uz novac 8. stoljeća, činjenica, da se tek od 9. stoljeća javljaju starohrvatske naušnice i nakit izrađeni po bizantskim tipovima od domaćih zlatara, dok je u grobovima 8. stoljeća bio dosada nađen samo bizantski zlatni nakit uvezen izvana. (zlatni nalaz u Trilju).

Drugu skupinu starohrvatskih ostruga predstavlja nekoliko lijepih ostruga iz pozlaćene bronzе u Muzeju hrvatskih starina u Splitu. Toj skupini pripadaju upravo objelodanjene ostruge iz Sultanovića, kao i ostruge davno nađene u kamenom sarkofagu u iskopinama u Biskupiji uz novac cara Vasilija I.; i s ovim kninskim ostrugama Čremošnikova upoređuje objelodanjene ostruge iz Bosne. Već rekosmo, da su mađžarski arheolozi istakli sličnost ukrasa ovakvih ostruga s ukrasom na spomenicima vikinške kulture; neku srodnost u tehnici i motivima, imamo na nekim spomenicima iz postkesteljskog kulturnog kruga, kao na primjer na maču i drugim predmetima iz Blatnice u Slovačkoj. Ali ni u jednom ni u drugom kulturnom krugu nemamo ostruge poput naših, što nas opet vraća na tezu podrijetla iz kraja, u kojemu su ostruge bile nađene. Tu nam je međutim opet na putu činjenica, da u to vrijeme domaći majstori – zlatari u dalmatinskoj Hrvatskoj pri izradi nakita ne rabe ni rovašenu tehniku ni tipične stilizirane motive geometrijsko-biljnog podrijetla naših ostruga, nego filigranu i granulaciju, i te tehnike upotrebljavaju u drugačijim motivima i kombinacijama. Sve to otežava, da u pitanju podrijetla starohrvatskih kićenih ostruga donesemo definitivnu i sigurnu sud.

¹ Up. Starohrvatska prosvjeta, Knin 1896. god. II. br. 3, str. 143. i br. 1. str. 5.